

ודמי שבת – פטור, שכיון שמעשה ידיה שלו, גם תשלומי השבת שייכים לו. תשלומי צער, ריפוי ובושת – גם רבי יוחנן מודה לרב ששלה הם, כנזכר לעיל.

דף פח

‘אלא מעתה לרבנן יהא עבד כשר לעדות’ – הגם שהוקש לאשה, לא הוקש אלא לענין חיוב מצוות, שהרי לא נאמרו המצוות אלא לישראל, וצריכים לימוד מיוחד לחייב את העבדים, ונלמד הדבר ב'גזרה שוה' מאשה, לחייבם במצוות שהיא מחויבת בהן. ואולם לענין עדות ש'איש' כתוב בה, והרי העבדים בכלל, אין לנו ללמוד להוציאם מכלל 'איש'. (בתי כהונה – מובא בשער המלך הל' מילה, בבאור דברי התוס' כאן. והוכיח מהגיגה טו. שאין לפרש דבריהם כפי המשמעות הפשוטה שהקש נאמר רק להחמיר ולא להקל).

(עוד דנו האחרונים, על פי דברי התוס' כאן (בד"ה שכן) והשטמ"ק בשם תוס' הרא"ש – האם עבדים מצווים למול עצמם, בזמן שרבים לא מלם – ע' בשעה"מ שם; חדושי רעק"א יו"ד ריש הל' עבדים; מנ"ח כ; המקנה – קדושין כט; שבט הלוי ח"ב קכט).

‘ומה אשה שהיא ראויה לבא בקהל פסולה לעדות, עבד שאינו ראוי לבא בקהל...’ – ב'שער המלך' (איסורי ביאה טו,ד) הביא מחלוקת אחרונים אם לשיטת הרמב"ם איסור עבד לבת ישראל, מן התורה או מדרבנן. והוכיח מכאן כדעת מהרשד"ם, שאסור מן התורה.

‘מה לאשה שכן אינה ראויה למילה’ – כתבו התוספות (כאן ולעיל ה: ד"ה כי שדית) שניתן לעשות פירכא גם בדלא שייך.

(יש לעיין לדברי התוס', מהי שאלת הגמרא לעיל (מ:): 'ואלא דרבעה ולא קטלה, האי דלא משלם כופר משום דלא קטלה ברביעה' – לו יהא שאין שייך שם לשלם כופר בדלא קטלא, עדיין הרי זו פירכא).

ובשיטה מקובצת הביא לפרש מה"ר ישעיה, שהפירכא מכך שלא צוה הכתוב להטיף ממנה דם ברית. וזו היא קולא לגביה.

ובאור הדברים, על פי מה שאמרו במסכת עבודה זרה (כו) שאשה – כמאן דמהילא דמיא (שלכן למי שדורש מ'המל' – ימול', שרק הנימול בעצמו ראוי הוא למול אחרים, אף אשה בכלל זה), ומאידך אינה נחשבת 'בת ברית' של מילה (שלכן לדעת הדורש 'ואתה את בריתי תשמר' – אשה אינה מלה אחרים). הרי מפורש יוצא שאין האשה מופקעת ממצות מילה בעצם, אלא שאינה שייכת במצות מילה במציאות. ואולם בענין מעשה הכנסה לברית – מופקעת היא. ולכן רק לענין ה'ברית' קולא היא לגבי אשה, שהרי פטרתה תורה מכך, משא"כ לענין מצות מילה בעצם, אינה פטורה מצד הדין אלא מצד המציאות, ואין זו קולא לגביה.

בסגנון אחר: מצות מילה שענינה הכרתת הערלה, והיא שאין בה ערלה, הרי היא כמהולה, ואין פטורה זה מהוה קולא כלשהי. מאידך, את המעשה החיובי של 'הכנסה בברית', שמתבטא בהטפת דם ברית גם כאשר אינו ממש 'ערל' – חסרה היא את אותו מעשה, וחסרון זה נחשב קולא. (חידושי הגר"ח על הש"ס)

(ע"ב) 'דראוי לירשו' – רבנו פרץ פרש (דלא כפרש"י): שמא דוקא כאן אומרים שקנין פירות שיש לו לאב אינו כקנין הגוף לענין עיכוב מכירת הבן, משום שיש לו לבן שייכות יתרה בנכסים, שהרי ראוי לירשו, אבל בעלמא, כגון במעשה אמו של שמואל בר אבא, שלא היה ראוי לירשה אלא הבעל, שמא קנין פירות שיש לו לבעל כקנין הגוף הוא לעכב נתינתה לבנה.

דף פט

הערות ובאורים בפשט

'משום דאיכא רווח ביתא' – אף על פי שמן הסתם אין אותו 'רווח ביתא' שוה את הסכום המלא של דמי מכירתה בטובת הנאה, ואילו באנו להעריך את הנוק האמיתי שניזוקה על פיהם, היה זה פחות מדמי מכירתה – יש לומר, כיון שמכל מקום נוח לה למכור גם בידעה שבעלה יטול, אם כן, דמי מכירה זו הם השווי ששוים לה הנכסים בפועל. והוא הסכום שהפסידה.

'טובת הנאה לאשה ואין הבעל אוכל פירות, מאי טעמא, פירא תקינו ליה רבנן, פירא דפירא לא תקינו ליה רבנן' – זה שאמרו 'פירא דפירא' אינו כפי המשמעות הפשוטה, שהרי אין דמי טובת הנאה – 'פירות', שאם כן היו שייכים לבעל, אלא לפי שנראים כפירות, כי הגוף קיים לאיש. ודברי רבא מוסברים כך: לא רק שהדמים עצמם לא תקנו לבעל, אלא אפילו אם תקנה בהם קרקע, לא ידונו כנכסי מלוג שפירותיהם לבעל. (עפ"י הראב"ד. והרשב"א כתב בדעתו שכינו את דמי הטובת-הנאה עצמם כ'פירא דפירא', ע"ש).

'כל לגבי בעל ודאי מחלה' – אין להקשות, מהי ההנחה הפשוטה שתעשה כן, והלא הדבר אסור, להפסידו מה שמכרה לו (והתוס' הקשו מצד שאסור לשהות ללא כתובה, ופרשו שתמחל ובעלה יכתוב לה כתובה חדשה) – שהרי אנו דנים עתה כלפי אשה שאינה רוצה לשלם, והדיון לכופה למכור כתובתה, ועל אשה כזו אכן תולים ודאי שתעשה כל תחבולה, אפילו באיסור, כדי להיפטר. ואמנם נראה שאם אשה כשרה היא, יש לה למכור כתובתה בטובת הנאה כדי לפרוע את חובה, אלא שאין בית דין כופין על הדבר.

(ע"ב) 'אמאי, תזבנינה ניהליה לכתובתה לבעלה בטובת הנאה בהא חבלה... דמשום ארבעה זוזי לא מפסיד עשרים וחמשה' – מבואר, שאשה שחבלה בבעלה, אם יש בכתובתה תוספת על עיקר הכתובה – מוכרת את התוספת בטובת הנאה, לבעלה, בפרעון חבלתו. ואם אין לה תוספת – אינה מוכרת. אלא שבזה יש אומרים שתלוי הדבר, אם דמי החבלה מועטים ביחס לכתובה (ביחס של אחד לכ"ה או פחות. ויש אומרים עד מחצה – ע' במאירי שדחה שיטה זו) – לא תשלם לו עתה אלא לכשתתגרש. ואם דמי החבלה מרובים, שגם אם לא תמכור כתובתה כעת, קלה היא בעיניו להוציאה, שהרי כשמוציאה ינכה לה דמי חבלתו מכתובתה – שוב מחייבים אותה למכרה עבורו בטובת הנאה. (הרמ"ה, בשטמ"ק). ויש אומרים שאסור לו לשהות עמה, שהרי היא קלה בעיניו להוציאה. (שיטה זו מובאת במאירי. ומשמע